

JOŠ O DUBROVAČKOME »MISSALU RIMSKOM« (samostan Male braće u Dubrovniku, Rkp. 247)

U Filologiji 50, 2008, str. 145–196, objavio je Zvonko Pandžić članak »*Missal rimski*« i »*Sveta pisma*«, a mediji su, možda ne njegovom krivnjom, o tome izvijestili kao o senzacionalnom otkriću.

Autor u članku raspravlja o dvama velikim pothvatima Bartola Kašića. I jedno bi i drugo zavrijedilo osvrt, no ovdje ću se osvrnuti samo na prvo, na ono što je napisao o Missalu rimskom, kojemu člankopisac dokazuje Kašićevo autorstvo. Riječ je o rukopisnome misalu koji se nalazi u samostanu Male braće u Dubrovniku (Rkp. 247).

Sam Missal nisam vidio, no sve što je u članku o njem rečeno, više me uvjerava da to nije Kašićevo djelo negoli da jest. Takav je opći dojam, a on se može potvrditi različitim pokazateljima koji se lako zamijete i bez posebna proučavanja. Najuočljivija su neka grafijska rješenja, koja su u Missalu različita nego u Kašićevim djelima. To je ponajprije pisanje grafema *u* za fonem *v*. Takvo rješenje u Kašićevim djelima nigdje ne dolazi, pa ni u Lekcionaru (1641.), koji se, zahvaljujući zahvatima redaktorâ, dosta razlikuje od ostalih Kašićevih djela. Kašić u svojim djelima nema ni grafijskog rješenja *s* za fonem *š* (osim možda zbog pisarske zabune, ili pak zbog brkanja fonemâ *s/š*, no, u slučaju brkanja, to i nije više *s = š*), a u Missalu je to, kako se vidi iz primjera navedenih u članku, dosta često.

U Pandžićevu prijepisu ima mnogo (nedopustivo mnogo za takav rad) prepisivačkih pogriješaka pa bi to jako otežalo ozbiljniju raspravu. Spomenimo samo neke. U primjeru iz Rituala (str. 159): *ostrae* > *osctrae*, *strijle letechie* > *strijlae letechiaie*, *kami* > *kammi*, *uslischitti* > *uslisscitti*, *tugovagnyu* > *tugovanyu*. U drugom primjeru iz Rituala (str. 158): *vassa* > *vassca*, *slavve* > *slavvae*, *saerca* > *saerça*. U primjeru iz Lekcionara (str. 163): *za odgoniti* > *sa odgonitti*, *zlameniem* > *slameniem*, *poglavizze* > *Poglavvize*, *uztrepechiu* > *ustrepechiu*, *onezih* > *onesieh*, *kragliuies* > *kragliuiesc*. O primjerima iz Missala teško je govoriti ne vidjevši rukopis, no spomenimo barem koji dvojbena slučaj: na str. 159 susrećemo riječ 'uuvridis' — tu je suvišno ili jedno 'u' ili 'v'; u primjeru na str. 161 piše 'moju', a vjerojatno treba 'moyu'...

U primjeru na str. 162 nalazimo riječ 'nebeschi'. To vjerojatno nije pogriješka u prijepisu jer se to ponavlja na više mjesta, no takvo što (*sch = sk*) u Kašićevu pisanju nigdje ne dolazi. Isto vrijedi za riječ 'zaschichienyu' na str. 158...

U Kašića nema ni grafijskog rješenja $c = k$ (primjer iz Missala na str. 159: *neposcoka*, te u pohrvaćenim latinskim imenima: *Clet*, *Clement*, *Cornelie*...). Zapravo sjećam se da sam to susreo na jednome mjestu (u Piismu od nasledovan'ja), ali sam to protumačio kao očitu tiskarsku pogriješku. To se može potvrditi i jednim primjerom iz Rituala: na strani 233, 13. red od kraja, nalazimo napisano 'iscargnemu', ali Kašić na strani 448 ispravlja u 'iskargnemu'.

Kašić u svojim djelima nema *i* za *j*, kao ovdje, u Missalu: *dostoise* (str. 164). Na str. 164 nalazimo riječ pisanu 'neoskarnyena', a na str. 166 'neoskargneno'. To bi trebala biti izvorna, Kašićeva grafija. No je li moguće da bi Kašić tako napisao? U toj riječi on redovito ima /ockvar-/ (i pisano s lat. 'q'). Budući da je u prijepisu mnogo pogriješaka, teško je pretpostaviti kako je doista napisano u Missalu: ima li tu slovo 'q' i fonemi /kv/.

Govoreći o grafiji, dotaknut je i leksik, a u leksiku bi se također moglo naći mnogo toga što je Kašiću posve strano. Kašić npr. nikad ne piše 'Isus' (kako je u primjeru navedenom iz Missala, str. 164.). Je li to možda pogriješka u prijepisu (umjesto 'Iesus')?

Usporedimo li molitvu Oče naš u Missalu i u Ritualu, vidjet ćemo da je razlika relativno mnogo (na prvom je mjestu Missal, na drugome Ritual): *koyi yesi/koyisi; tako i na zemgli/tako na zemgli; kako i mij/kakono i mij; e da izbau/nego oslobodi; od zla/odazla*.

Pisac, na kraju rasprave o Missalu, donosi »nekoliko preliminarnih zaključaka« koji ne prejudiciraju »one koji će jednoga dana biti formulirani na osnovi cjelovitoga izdanja rukopisnoga *Missala rimskoga*« (str. 171.).

U posljednjem od tih zaključaka (točka *d*) nalazimo i ovo: »...Rukopis je 'učisto' prepisan u Rimu... Prepisivač je donio tek neke sitnije jezične izmjene... U osnovi, međutim, on ne odustaje od Kašićevih (orto)grafijskih, stilskih i leksičkih osobina hrvatskoga jezika. Nakon Kašićeve smrti... prijevod *Missala rimskoga* anonimiziran je, i tek ovdje ponovno identificiran i jednoznačno atribuiran« (str. 172.).

Mislim da je u ovom osvrtu dostatno rečeno da bi se te i njima slične autorove tvrdnje barem dovele u pitanje. Nije nakana bila osporavati radi osporavanja, nego ponajprije preusmjeriti istraživanje sa u najmanju ruku dvojbena smjera, kako bi se brže došlo do cilja.

Liturgijsko prevođenje u nas je još uvijek nedostatno proučeno. Jerko Fućak postavio je dobre temelje, ali smo još daleko od toga da bismo mogli izricati sigurne tvrdnje kakvih nalazimo u članku Zvonka Pandžića.

Petar Bašić